

Eenerzijds door het feit, dat de onderhavige huizen in de dure tijd verkregen waren, anderzijds door het feit, dat de huizen van 1930 tot 1936 sterk in prijzen waren gedaald, was allengs het huizenbezit tegen een veel hogere waarde op de balans komen te staan dan de verkoopwaarde ervan bedroeg. Het gevolg was, dat de huizenexploitant jaarlijks een balans opstelde, die de feitelijke toestand geenszins weergaf. De huizenexploitant was echter steeds optimistisch gestemd gebleven t.a.v. het verloop van de prijzen van het onroerend goed. Toen nu in 1936 o.m. door de zg. devaluatie van de Nederlandsche gulden de prijsdaling van het onroerend goed tot stilstand kwam, meende hij, dat zijn kijk op het verloop van de markt bewaarheid zou worden. Bij het opmaken van zijn balans over 1937 moest hij echter wel tot de erkenning komen, dat zijn kijk te optimistisch was geweest, want hoewel ult. 1937 aangenomen mocht worden, dat de invloed van de z.g. devaluatie op de prijzen van de huizen uitgewerkt was (ult. 1936 was z.i. dit proces nog gaande) constateerde hij wel een totstilstand-koming van de prijsdaling van de jaren 1930—1936, maar van een noemenswaardige prijsstijging was geen sprake. Op grond daarvan meende hij gerechtigd te zijn om van het stelsel van afschrijving, dat tot geflatteerde balansen en winsten verliesrekeningen leidde, af te stappen en de werkelijke stand van zaken in zijn boekhouding tot uitdrukking te brengen door de panden naar verkoopwaarde per 31 December '37 in zijn balans op te nemen. Hij kwam zodoende tot een groot verlies in 1937. De Inspecteur accepteerde den verandering van stelsel niet en de Haagsche Raad van Beroep was het met den Inspecteur eens. Inspecteur zoowel als Raad van Beroep meende, dat de huizenexploitant op een willekeurig tijdstip eensklaps een verandering bracht in zijn stelsel van winstberekening, daar in 1937 geen bijzondere omstandigheden aanwezig waren geweest, die een dergelijke verandering rechtvaardigen.

De huizenexploitant wierp tegen dit oordeel als middel van cassatie op schending en verkeerde toepassing van art. 16 W.R.B. en van de artt. 7 en 10 I.B., als toelichting daaraan toevoegende:

„door te beslissen, dat de, op grond van de in het beroepsschrift uitvoerig gestelde, noch in het verzoekschrift, noch bij de mondelinge behandeling door den inspecteur tegengesproken feiten, en door het goed koopmansgebruik geboden verandering van stelsel van winstberekening in strijd met de wet is, zulks terwijl toch vaststaat en door den inspecteur niet ontkend is, dat het handhaven van het tot dusverre gevolgde systeem van waardeering der bedrijfsmiddelen (t.w. een stelsel van afschrijving met 2 pCt. per jaar) leidt tot het vaststellen van balansen en winst- en verliesrekeningen, die een veel te gunstig beeld van den stand van het bedrijf en deszelfs resultaten geven”.

De H.R. vereenigde zich met dit cassatiemiddel, daarbij overwegende:

„dat dit oordeel van den raad van beroep, echter niet juist voorkomt; dat het toch redelijk is, dat bij geleidelijke verandering van de bedrijfsomstandigheden tengevolge van een over zeker tijdsverloop zich voltrekkenden teruggang in de conjunctuur, eerst dan tot een daarvoor passende wijziging van het tot dusver gevolgde stelsel van winstberekening wordt overgegaan, wanneer het aannemelijk is geworden, dat de verandering in de bedrijfsomstandigheden niet van voorbijgaanden aard is, doch een meer blijvend karakter heeft; dat de bepaling van het tijdstip, waarop onder zoodanige omstandigheden tot aanpassing moet worden overgegaan, uiteraard

voor verschillend subjectief inzicht vatbaar is; dat, indien de feiten, die volgens belanghebbende voor hem aanleiding waren om voor het boekjaar 1937 verandering in de wijze van winstberekening te brengen, juist zijn, het door hem gekozen tijdstip niet geacht kan worden in strijd te zijn met de eischen van deugdelijke en stelselmatige winstberekening;

dat derhalve het derde middel van cassatie is gegrond en de raad van beroep nog de juistheid van de door belanghebbende gestelde feiten zal behooren te onderzoeken”.

(Bij dit nadere onderzoek kwam de juistheid der gestelde feiten vast te staan en werd de Inspecteur in het ongelijk gesteld).

Het belang van dit arrest lijkt ons, dat de H.R. het subjectieve inzicht van den koopman volgt, indien dit redelijk te achten is, want in confesso was, en stond tusschen partijen dan ook vast, dat in 1937 in de objectieve omstandigheden op de huizenmarkt niets veranderde, daar gedurende dat jaar de prijzen zich handhaafden.

Pleitnota en verweren bij de mondelinge behandeling opgeworpen

Het arrest d.d. 21 Februari '40 (B 7119) bevestigt weereens, dat op verweren bij de mondelinge behandeling opgeworpen, zelfs al zijn ze in een overgelegde pleitnota vermeld, in de daarop volgende cassatieprocedure geen beroep kan worden gedaan, omdat de pleitnota geen gedingstuk is en van hetgeen ter zitting van den Raad van Beroep is aangevoerd, in cassatie niets vaststaat, zoo het niet in de uitspraak is vermeld.

Bijzonder bevredigend kan men een en ander kwalijk noemen, vooral als men in aanmerking neemt, dat de procedure voor de Raad van Beroep maar twee officieele gedingstukken kent. Een feitelijk verweer tegen een bij het opstellen van het beroepsschrift niet te voorziene bewering in het verzoekschrift is dus strikt genomen de pas afgesneden als de Raad van Beroep het in zijn uitspraak niet vermeldt.

E. TEKENBROEK.

WISKUNDIGE ANALYSE EN BEDRIJFS-ECONOMISCHE THEORIE

In het M.A.B. van Januari 1940 (pag. 10 e.v.) komt een artikel voor van de hand van den Heer *J. Pinkhof*, welk artikel klaarblijkelijk bedoeld is als een polemieek naar aanleiding van mijn in druk verschenen openbare les, die als titel draagt „Eenige beschouwingen over het vraagstuk van de eenheden bij de quantitatieve analyse in de economie”¹⁾

Het wil mij voorkomen, dat het zijn nut kan hebben om op eenige bezwaren, die de Heer *Pinkhof* ontwikkelt, nader in te gaan. Zijn bezwaren zijn van methodologischen en practischen aard. Ik wil beginnen met de methodologische bezwaren in de eerste plaats te behandelen. Wanneer men pag. 11 van het Januarinumnummer van dit blad doorleest blijkt het, dat mijn opponent er bezwaar tegen maakt, dat „wiskundige analyse” wordt toegepast op het gebied van de waardeering in

¹⁾ Het is een goede gewoonte, dat een schrijver, niet anders dan bij zeer hooge uitzondering, polemiseert tegen recensies van zijn werk. Inmiddels is in het M.A.B. van de hand van Prof. Tinbergen een recensie van het onderhavige boekje verschenen, zoodat het polemisch karakter van het artikel Pinkhof boven twijfel staat, waardoor dus repliek van mijn kant, al ware het alleen reeds uit deferentie tegenover den opponent, geboden is.

het algemeen en van de balanswaardeering in het bijzonder. Uit het artikel blijkt niet of de Heer *Pinkhof* bezwaar heeft tegen de toepassing van de wiskundige analyse op de economie in ruimeren omvang. Ik neem aan, dat dit niet het geval is: immers dit is een controvers onderwerp, dat al meer dan een eeuw oud is en ik kan niet aannemen, dat de heer *Pinkhof* deze controversen naar aanleiding van een publicatie van kleinen omvang zal willen voortzetten. Voor mij althans zou er geen aanleiding zijn om incidenteel, op een veelomvattend onderwerp als dit is, in te gaan. Ik neem dus aan dat de Heer *Pinkhof* bijzondere bezwaren heeft tegen de speciale methode, die in mijn boekje is gevolgd.

Mijn opponent vraagt dan of het zin heeft te zoeken „naar een wiskundig bewijs, althans een wiskundige analyse toe te passen met betrekking tot een materie als die, waarin zich de kwalitatieve analyse van Prof. *Limperg* beweegt.”²⁾

In de eerste plaats moet ik dan opmerken, dat ik ten aanzien van de vragen, waar het hier om gaat in het geheel geen wis-

Mijn opponent vraagt dan of het zin heeft om te zoeken „naar een wiskundig bewijs, althans een wiskundige analyse toe te passen met betrekking tot een materie als die, waarin zich de kwalitatieve analyse van Prof. *Limperg* beweegt.”²⁾

In de eerste plaats moet ik dan opmerken, dat ik ten aanzien van de vragen, waar het hier om gaat in het geheel geen wiskundige analyse heb toegepast en dat, dus de polemische vraag van mijn opponent geheel over het doel heenschiet. Wat toch is het geval? Er bestaat in de sociaal-economische theorie een opvatting, volgens welke het geld waardemeter zou zijn en steunende hierop bestaat er een bedrijfseconomische opvatting dat de balans een instrument is om door middel van het in geld uitdrukken van de in de bedrijfshuishouding voorkomende „waarden” het zuiver vermogen te berekenen om zodoende door vermogensvergelijking tot winstberekening te komen. Ten aanzien van de praktijk wijs ik er reeds dadelijk op, dat dit geenszins een overwonnen standpunt is: het is een standpunt, dat nog steeds zijn stempel drukt op bijkans geheel ons comptabel onderwijs. Wij komen hierop nog nader terug.

Nu heb ik in mijn openbare les onderzocht of het geld waardemeter kan zijn en of in verband hiermede de balans als waardeeringsinstrument een stuk is, dat ons het zuiver vermogen en de winst kan doen kennen en hiervoor was ik genooddaakt om op de vraag naar het wezen van het begrip eenheid in te gaan. Dit onderzoek is zeker geen wiskundige analyse in den zin, waarin deze uitdrukking steeds wordt gebruikt. Veelmeer is het een kennistheoretische analyse, die onderzoekt in hoeverre een wiskundig begrip „eenheid” terecht of ten onrechte in de economie wordt toegepast. Ik geloof, dat alles wat de Heer *Pinkhof* in het onderhavige verband zegt over de toelaatbaarheid van wiskundige analyse van het onderwerp in kwestie, hiermede is teruggewezen, maar toch wil ik nog de vraag onder de oogen zien of dan een dergelijke kennistheoretische analyse wellicht niet evenzeer steriel is te noemen³⁾ als wanneer zij een wiskundige — volgens de opvattingen van den Heer *Pinkhof* — zou zijn geweest. Hieromtrent valt het volgende op te merken. Het is nu eenmaal een onloochenbaar feit, dat men waarden in geld uitdrukt en dat er economen zijn die zeggen, dat deze gelduitdrukking de waarde „meet”. Ontwifelbaar wordt dit ook in de praktijk zoo „gevoeld” en even ontwifelbaar drukt deze opvatting nog volledig zijn stempel op zeer gangbare balansopvattingen in dien zin, dat men zich voorstelt dat balansbedragen „gemeeten” waarden voorstellen. Nu wil het mij voorkomen, dat als

deze opvattingen bestaan en als men ook inderdaad er toe komt om waarden te „meten” (wij hebben betoogd dat onder bepaalde omstandigheden de geldeenheid werkelijk eenheid is — zie openbare les pag. 15), men de vraag wat onder eenheden verstaan moet worden en wat meten nu eigenlijk is niet kan ontloopen. Ontgaat men deze vraag — hetgeen de Heer *Pinkhof* blijkbaar wenscht te doen — dan past men een procédé toe, maar weigert het onderzoek naar de toelaatbaarheid en den zin ervan. Mijn bezwaar gaat nog verder. Als er sprake is van toepassen van een wiskundig procédé op de economie dan geschiedt dit zeker zoodra men geruilde en niet geruilde goederen uitdrukt in geld. Alles wat de Heer *Pinkhof* aanvoert tegen mijn kennistheoretische analyse, die hij ten onrechte een wiskundige noemt, zou hij in zijn gedachtengang moeten aanvoeren tegen de praktijk en de theorie, die een analyse, die ook naar zijn meening alleen maar kwalitatief is (zie t.a.p. pag 11 2e kolom regel 24 van onderen), aan een quantitative uitdrukking onderwerpt. In de plaats hiervan verwijt hij mij, dat ik de geoorloofdheid van de kwalitatieve behandeling van een kwalitatief probleem (een behandeling overigens, die hij zelf onomwonden afkeurt) aan een critisch onderzoek onderwerp. Ik geloof dat dit een verkeerd stellen van de problemen genoemd moet worden.

Het schijnt, dat de Heer *Pinkhof* een apologie voor de bestaande opvattingen wil geven. Zoo schrijft hij t.a.p. pag. 12, 1e kolom:

„Zelfs in de statische maatschappij — zoo constateert „terecht Dr. K. — bestaat geen vaste waarde-eenheid. „Intusschen heeft de moderne physica aangetoond, dat „— zij het in oneindig geringere mate — zich overal „principeel dezelfde moeilijkheden voordoen.”

In de eerste plaats wil ik hierop met een — polemische — vraag antwoorden. Als zich in de physica principeel dezelfde moeilijkheden voordoen, in hoeverre is dan de economie hiermede geholpen? Het nader uitwerken van deze vraag kan ons bij het verdere onderzoek van de onderhavige materie van dienst zijn. Inderdaad doen zich in de physica bij het „meten” allerlei moeilijkheden voor. De relativiteitstheorie is een theorie, die zich in het bijzonder met deze moeilijkheden bezig houdt. Maar ook zonder dat men tot deze weinig bekende materie — die overigens *principeel* niet gelijk is aan de onze — zijn toevlucht neemt, kan men wijzen op moeilijkheden in de physica die principeel wel gelijk zijn aan de onze. Hierop heeft inmiddels *Tinbergen* bij zijn recensie van mijn openbare les reeds gewezen. Als men een steen weegt en men dus dezen steen van de aarde verwijdt — ten behoeve van het wegen — ondergaat hierdoor de massa van de aarde en dus het gewicht van den steen een verandering (M.A.B. Febr. 1940, pag. 33, 1e kolom). Dit is een geval, dat in *principe* analoog is aan hetgeen ik bedoeld heb op pag. 15 van mijn openbare les. Hier heb ik betoogd, dat iederen keer als een eventuele eenheid van koopkracht wordt gebruikt voor een meting (= ruil) zij eo ipso een grootteverandering ondergaat. Overigens is het gradueele verschil tusschen deze veranderingen in de eenheid bij het wegen en waarde-meten zoo enorm, dat men het in belang zeker gelijk mag achten met een principeel verschil. Men denke er slechts aan dat toch jaarlijks (valorisaties uitgezonderd) de geheele agrarische productie moet worden geruild. In den zin van *Tinbergen* is dit vermoedelijk het wegen van geheele bergten. Maar afgezien van dit zeer groote praktische verschil hebben wij hierover nog wel een principele opmerking te maken. Wat doet men in de natuurwetenschappen wanneer men op dergelijke moeilijkheden ten aanzien van de eenheden stuit? Het antwoord is duidelijk. Men probeert in de eerste plaats den aard der moeilijkheden te doorgronden en vervolgens deze laatste op te lossen. Wat zou

²⁾ t.a.p. pag. 11, kolom 2. Op de vraag of mijn beschouwingen in het bijzonder ten doel hadden de balanstheorie-Limperg te critiseeren of te verdedigen, kom ik hieronder terug.

³⁾ Overigens aarzel ik geen oogenblik om te verklaren dat een kennistheoretische analyse van een wetenschappelijk probleem naar mijn meening *nooit* steriel kan zijn.

men in de economie moeten doen? Wel: in de eerste plaats den aard der moeilijkheden trachten te doorgronden en vervolgens de bekend gweorden onnauwkeurigheden zoo goed mogelijk corrigeren. Ik heb getracht in mijn openbare les iets bij te dragen tot de eerste opgave. Men zou mij eventueel mogen verwijten dat de *bijdrage* onvoldoende is; dat de *poging* gedaan is, kan moeilijk aanleiding worden tot een verwijt. En toch verwijt de Heer *Pinkhof* mij dit laatste; naar mijn meening is dit een ongerechtvaardigd verwijt. Draaien wij de zaak eens om. Toen men in de natuurwetenschappen de hier bedoelde onnauwkeurigheden ontdekt heeft, zou men — redeneerend in den trant van den Heer *Pinkhof* — hebben kunnen zeggen: de economie heeft dezelfde moeilijkheden in nog sterkere mate en wij zien er dus van af om verder in de materie door te dringen. Als dan de economie zich op haar beurt weer op de natuurwetenschappen beroept, hebben wij een cirkelredeneering opgebouwd, die heel wat gevaarlijker is, dan die welke klassieke waardetheorieën ons ooit hebben opgeleverd.

De misverstanden, die in het tot dusverre behandelde gedeelte van het artikel van den Heer *Pinkhof* worden aange troffen, culmineeren, geloof ik, in zijn beschouwingen omtrent de meteorologische eenheid in kolom 1 pag. 12 t.a.p. Het zou mij te ver voeren om deze geheele kolom kritisch te analyseren; ik wil volstaan met een bespreking van schrijvers conclusie, die luidt:

„Bij het *waarde*-begrip ligt de zaak principieel anders. „Hier constateeren wij een wetenschappelijk definieerbaar begrip, waarvoor echter geen absoluut vaststaande „maat gevonden kan worden, hoofdzakelijk als gevolg „van de moeilijkheden, welke ons in den weg gelegd „worden door de ongelijkheid van tijd en plaats t.a.v. „de meting. Wij weten dus inderdaad, dat balansen niet „voldoen aan dezen absoluten maatstaf. Zouden wij de „„absolute meetbaarheid” gelijk 1 stellen, dan beteekent „dit, dat t.a.v. balansen de meetbaarheid zweeft „ergens” „tusschen 0 en 1.”

Dat voor het waardebegrip geen *absoluut* vaststaande maat kan worden gevonden is geenszins de principieele teneur van mijn betoog en het probleem is in het geheel niet de *mate* van nauwkeurigheid van het meten van waarden. Het probleem schuilt echter wel in de omstandigheid dat, wat wij waarde-eenheden noemen, in werkelijkheid bijna steeds ongelijksoortige eenheden zijn en dat dus in een balanstelling *ongelijksoortige* eenheden bij elkaar zijn opgeteld. Strenger gezegd: balanstotalen zijn geen onnauwkeurig gemeten hoeveelheden maar in het geheel geen hoeveelheden in den zin waarin het woord hoeveelheid eenige beteekenis kan hebben. Theoretisch is deze conclusie voorbereid in mijn openbare les op pag. 7. En duidelijk, na een meer algemeene economische voorbereiding op pag. 14 en 15, staat het zoo op pag. 16 met de woorden: „Als de potentieele koopkracht van de goederen „(zonder ruil) niet meetbaar is beteekent dit, dat het sommige „ren en tot zuiver vermogen saldeeren van balansposten neer „komt op het weergeven door een quasi-exact getal van principieel niet meetbare grootheden.” Dit laatste nu is geheel iets anders dan het onnauwkeurig meten van principieel *wel* meetbare grootheden.

Ik zou, wat het methodologische gedeelte betreft, hiermede kunnen volstaan, ware het niet dat mijn opponent één opmerking maakt, die mij zoo zeer aan het hart gaat dat ik haar niet onweersproken kan laten. Op pag. 11 M.A.B. 2e kolom lezen wij: Ons bezwaar is derhalve van methodologischen aard „en hiermede tevens paedagogisch”. Het is naar mijn meening een ernstige fout om alle vragen van methoden van onderzoek te reduceeren tot paedagogische vragen. Natuurlijk vereischt

iedere paedagogiek een methode, maar er zijn methoden van wetenschap die op gansch iets anders dan paedagogiek zijn gericht.

Ik vraag b.v.: was de, in de vorige eeuw zoo beroemde methodenstrijd, een paedagogische vraag? De vraag stellen is haar beantwoorden, geloof ik. Ik tref hier bij mijn opponent een amorphe maken van begrippen aan waartegen ik, hoezeer ook onze tijd zich op allerlei gebied er aan bezondigt, ten sterkste meen te moeten waarschuwen. Dit geldt overigens voor ieder gebied van menselijk denken. Ik weet niet of mijn opponent dit met mij eens is. En praten wij toch over paedagogiek dan zou ik willen zeggen: „qui bene distinguit bene docet”.

Komen wij nu tot de eigenlijke bedoeling van mijn gecritiseerd betoog en de beteekenis ervan voor de bedrijfseconomie. Blijkbaar is dit den Heer *Pinkhof* ontgaan. Hij ziet in mijn betoog een poging tot wiskundige verificatie van de theorie van *Limperg*. Mij dunkt, dat uit het geheele geschrift toch wel een ruimere doelstelling blijkt, ook al wordt in den loop van het betoog op bepaalde overeenstemmingen tusschen de waarde-theorie van *Limperg* en mijn analyse gewezen. En als het geschrift deze ruimere doelstelling niet expliciet zou doen uitkomen, dan nog moet kennis van de literatuur en de problematiek van ons vak tot een juister inzicht in het gestelde doel leiden dan waarvan de Heer *Pinkhof* blijk geeft. Nog steeds bestaan er balansopvattingen, die zich aandienen als statisch, dynamisch, organisch, dualistisch enz. en hiermede is het onderwerp bij lange niet uitgeput. Het droevige van al deze controversen in onze vakken is, dat de wetenschap steeds nieuwe gezichtspunten produceert en nauwelijks een enkel overwint.

Ik meende, door terug te gaan tot de *bestaande* wiskundige grondslagen van iedere balans „*waardeering*” (en eigenlijk van de geheele boekhouding) te kunnen vaststellen, dat voorzover de balans onderdeel van de jaarrekening is, de dynamische opvatting — ongeacht de fouten van *Schmalenbach* — de eenig mogelijke is. Ik wil van de gelegenheid gebruik maken om deze gedachten hier nog iets nader uit te werken.

Bij het opmaken van de jaarrekening is het doel het vaststellen van het verteerbaar inkomen. Veteerbaar inkomen ontstaat, continuïteit voorondersteld, steeds door een vermogensaanwas ofschoon niet iedere vermogensaanwas verteerbaar inkomen voorstelt. Ter vaststelling van het verteerbare inkomen moeten wij den vermogensaanwas kunnen meten. Volgens mijn analyse kan dit alleen geschieden als goederen zijn geruild. Winsten zijn dus in de eerste plaats voordeelige verschillen (tusschen opbrengstwaarde en vervangingswaarde) ontstaan bij geruilde goederen. Voor het vaststellen van deze winsten is de balans volkomen overbodig.

Een uitbreiding van het betoog zal wellicht in staat zijn om misverstanden op te helderen. De theorie van de vervangingswaarde leert, dat winst is: het verschil tusschen de opbrengst waarde en de vervangingswaarde op het moment van den ruil. Benadert men het probleem van de winstbepaling van den kennistheoretischen kant omtrent het wezen van de koopkrachteenheden, dan vindt men de stelling, dat winst slechts gemeten kan worden na voltrokken en volkomen gesloten ruil. Streng redeneerend kunnen slechts winsten worden bepaald als op het moment van het afstooten zelve de goederen worden vervangen en de vervanging noch vroeger noch later geschiedt of anders gezegd: winstbepaling is slechts mogelijk bij synchronen inkoop en verkoop. Dit theoretisch ideaal wordt ook wel in de practijk bereikt: men denke aan de arbitrage in den ruimen zin van het woord. Ook is de techniek van de termijnaffaires een middel om dit ideaal zeer sterk te bena-

deren. Maar toegegeven wordt, dat er ook in de praktijk zeer veel gevallen voorkomen waarin om redenen, die economisch rationeel zijn, de vervanging wordt uitgesteld. Naarmate deze periode van uitstel langer is, wordt de discrepantie tussen de eenheden, waarin de verkoop en waarin de inkoop is uitgedrukt, grooter en als in dien tusschentijd een moment van balansopmaken valt, ontstaan nieuwe principieele moeilijkheden. Verkochte, op den datum van balansopmaken nog niet vervangen, goederen doen problemen ontstaan, die principieel gelijk zijn aan de problemen die de „overjarige” voorraden goederen en werkeenheden ons opleveren. Bepalen wij ons nu — terwille van de ruimte — tot deze „overjarige” voorraden. Het is een feit, dat als wij voorraden goederen, werkeenheden enz. aanhouden ⁴⁾, deze voorraden potentieele verliezen kunnen inhouden. Deze verliezen moeten worden *begroot* hetgeen iets anders is dan *gemeten*. Hoe begrooten wij deze verliezen? Naar analogie van werkelijk geruilde goederen; dit is n.l. de eenige mogelijkheid die ons overblijft. Wanneer wij n.l. de prijzen van werkelijk geruilde goederen zien dalen (prijsstijging blijft buiten beschouwing: winstuitkeering op niet geruilde goederen is om allerlei redenen foutief), houden wij een deel van onze winsten in omdat de mogelijkheid gegeven is, dat eens onze voorraden voor een overeenkomstig gedaalden prijs zullen moeten worden verkocht. Praktisch beteekent dit, dat op het moment van het opmaken van de balans een potentieel verlies zeker is: alleen de grootte van dit verlies staat nog niet vast. Als basis voor het bepalen van de minimum-grootte van dit verlies neemt men nu aan de gemeten waarde van andere door anderen geruilde goederen. Hier is het dat de quantitative analyse spaak loopt en de kwalitatieve door *Limperg* is ontwikkeld.

Hier zou mijn opponent kunnen vragen of het begrooten dan geen quantitative uitdrukking — dus geen „meten” — beteekent. Ik geloof het niet en ik geloof dat het belangrijke is om in te zien dat dit niet het geval is. Het begrooten van de verliezen beteekent n.l. niet dat onze voorraden ten aanzien van hun waarde zijn gemeten maar, dat dit met andere (geruilde) goederen geschied is en dat wij aannemen dat de waarde van onze niet geruilde goederen even „groot” is als die van de geruilde.

Dit is evenmin meten als het wegen is, als men het gewicht van een bepaalde koe op a KG stelt omdat een andere onbekende koe a KG weegt. Men zou nu ook nog kunnen vragen, waarom men dan in het geval, dat er door prijsstijging potentieele winsten zijn ontstaan, deze winsten niet evenzeer „begroot”. Dit zou inderdaad mogelijk zijn, maar aangezien „begroote” winsten toch niet mogen worden uitgekeerd, zou dit slechts tot een actiefpost met een equivalente passiefpost kunnen leiden. In dit geval kunnen wij dus volstaan met de overweging, dat, omdat er niet is geruild er geen winst is gemeten en er dus geen winst kan worden uitgekeerd. Begroting van winsten kan in geen geval gevolgen hebben voor de vertering en kan dus achterwege blijven. Als deze theorie juist is dan volgt er velerlei uit. Het begrooten van de verliezen neemt in de rekensom der dubbele boekhouding den vorm aan van het lager „waardeeren” der voorraden. Maar de voorstelling van het afboeken van verliezen omdat voorraden minder waard zijn, berust op het omdraaien van de feiten. Het is bij het opmaken van de balans nooit de vraag hoeveel de goederen waard zijn maar hoeveel winst rationeel verteerd kan worden. En dit bedrag bepaalt de getallen, die op de balans zullen parasseeren. Deze getallen zijn geenszins de „maten” van waarden. Veeleer weten wij, dat de op de balans parasseerende waarden op het moment, dat echt gemeten wordt, zullen aantoonen, dat zij geenszins de waarde hebben gemeten. Ware

⁴⁾ I.h.a. zolang de bedrijfshuishouding op eenigerlei wijze gebonden is aan de continuïteit.

dit niet het geval dan zou het vormen van reserves zeer aan betekenis verliezen zoo niet geheel overbodig worden!

Trachten wij nu het geheel nog eens te overzien. Bij den huidige stand van onze economische organisatie beschikken wij niet over voldoende eenheden om waarden en winsten te „meten”. Quantitatieve winstanalyse is dus niet wel mogelijk althans niet in onze economische organisatie.

Het probleem van de balanswaardeering zal dus — hoezeer de gebruikelijke terminologie ook quantitative analyse suggereert — door een niet quantitative analyse, die ik kwalitatief genoemd heb, moeten worden benaderd. Dit is de diepe betekenis van de opmerking van *Limperg* dat winsten en verliezen niet als positief en negatief tegenover elkaar mogen worden geplaatst. In onzen gedachtengang: winsten en verliezen op niet geruilde goederen kunnen quantitatief niet worden bepaald en wij kunnen dus niet anders doen dan een kwalitatieve analyse toepassen op potentieele winsten en potentieele verliezen.

Het lijkt ons een voordeel van deze kennistheoretische analyse, dat zij ter dege doet uitkomen waar de quantitative analyse op moeilijkheden stuit. Het kwalitatieve onderzoek kan beter zijn naarmate men meer bewust weet dat quantitatief onderzoek onmogelijk is en zich dus minder door een terminologie die quantitative bepalingen suggereert, laat misleiden.

Hierbij is belangrijk dat — zooals uit mijn betoog is gebleken — de balanstelling beteekent, dat ongelijksoortige grootheden bij elkaar zijn opgeteld.

Hierom concludeerde ik t.a.p. pag. 20 „Na dit alles komt „de vraag op of een balanstelling — en een balans in het algemeen — *quantitatief geredeneerd* economisch eenigen zin „heeft. Wij gelooven van niet!” ⁵⁾

Deze zin schijnt sommigen en wellicht ook den Heer *Pinkhof* in haar formuleering iets al te radicaal te zijn geweest. Radicale formuleeringen geven soms aanleiding tot misverstand maar zij zijn noodzakelijk omdat het ophelderen van deze misverstanden de problemen scherper doet stellen. Natuurlijk hebben wij niet gezegd of bedoeld dat een balanstelling of saldo *economisch* geen zin heeft. Op pag. 4 van de openbare les hebben wij gezegd dat een quantitative analyse hoeveelheden analyseert en dat een hoeveelheid in wiskundigen zin iets is dat in een bepaalde verhouding tot een aangenomen eenheid kan worden gebracht.

In dezen zin is een balanstelling of saldo geen hoeveelheid en in dezen zin hebben deze getallen geen quantitative betekenis. Dit tast natuurlijk hun kwalitatief-economische betekenis niet aan. Integendeel wordt door het wegnemen van dit misverstand de weg geopend om de economische en administratieve betekenissen van de getallen in de boekhouding scherp in het licht stellen: escherper dan wanneer men ze een quantitative betekenis toedicht die ze niet hebben. Wanneer men de quantitative betekenis dezer getallen heeft ontkend, zal men inzien, dat uit de rekensom der boekhouding nooit een jaarrekening kan voortkomen maar dat een kwalitatieve economische analyse noodig is om de winst of het verlies te kunnen begrooten. De Heer *Pinkhof* zal toch stellig niet willen beweren dat zooals bij het comptabel onderwijs balansen worden „vervaardigd”, dit inzicht ook maar bij benadering voldoende tot zijn recht komt!

Dat men anderzijds — in accountantskringen b.v. — onze opvatting *intuïtief* al heel lang aanvaardt, blijkt als wij ons afvragen hoe men te werk gaat als men een balans wil beoordelen.

Is bij een balansbeoordeling niet het eerste en voornaamste

⁵⁾ Cursiveering nu aangebracht. S. K.

wat wij gaan doen het maken van een balansanalyse? En wat verstaan we hier onder de analyse? In de eerste plaats ontbinden van de tellingen en het saldo (zuiver vermogen c.s.) in zijn actieve en passieve componenten. Dit doen wij omdat de totaalcijfers en het saldo op zich zelf ons niets leeren en dit vindt zeker zijn hoofdoorzaak in de ongelijksoortigheid der samenstellende „eenheden”. Een totaalpost:

Goederen	f 10.000.—	
Gebouwen	„ 40.000.—	
Debiteuren	„ 15.000.—	f 65.000.—

wordt pas „leesbaar” als men van ieder der drie componenten de bijzonderheden weet. En deze bijzonderheden zijn steeds een adstructie omtrent den aard der eenheden waarin de posten zijn uitgedrukt ⁶⁾. Deze eenheden zijn dus onderling ongelijksoortig en hierom heeft het getal 65.000 quantitatief geen zin. Hier komt dan nog bij, dat in den regel posten als „gebouwen” nog weer een nadere toelichting (analyse) behoeven omdat ook hier weer een complex van ongelijksoortige eenheden aanwezig is.

Men komt nu als vanzelf tot de vraag wat dan wel de zin is van de geldbedragen in de boekhouding en het lijkt mij op zichzelf een voordeel van deze analyse, dat zij deze vraag zoo scherp naar voren brengt. Ik wil hier volstaan met het noemen van eenige functies van de geldbedragen, die de literatuur, geloof ik, over het hoofd heeft gezien, waarschijnlijk ten gevolge van het feit, dat men zich aan de quantitative waardesuggestie van het geldbedrag niet heeft weten te onttrekken.

De eerste functie, die ik wil noemen, is dan die van „merk” of identificatiemiddel. Bij het rechercheeren van posten in de boekhouding dient in tal van gevallen het geldbedrag als herkenningmiddel en men zoekt dikwijls bedragen waarvan men weet, dat zij de waarde, die zij uitdrukken niet voorstellen, alleen omdat het geldbedrag als merk dienst moet doen (debiteuren, te innen wissels enz.).

Een tweede functie is die van hoeveelheidscontrole in niet-economisch-quantitatieven zin. Ik denk hier aan kasboeken (c.q. rekeningen) bank-, debiteurenboeken enz.

Bij het kas opmaken heeft het kassaldo een quantitative betekenis in physischen zin zooals b.v. het aantal KG goederen bij de magazijncontrole een quantitative betekenis in physischen zin heeft. Maar als waardequantum mist het in dit geval iedere betekenis. Als een kas gecontroleerd wordt in een periode van de sterkste inflatie, heeft deze inflatie op de physisch-quantitative betekenis van het kassaldo geen invloed.

Ook is een functie van de geldbedragen het helpen bewerken van de controle, die er in de evenwichten van de dubbele boekhouding gevonden kan worden.

Dat ook hieraan geen associatie aan eenig waardequantum mag worden verbonden, bewijst het feit, dat dit evenwichtstelsel letterlijk ieder denkbaar waardeeringssysteem volkomen neutraal verwerkt. Ten slotte noem ik als functie van de geldbedragen, dat zij een inzicht kunnen geven in de gevolgde bedrijfspolitiek. Ik merk op, dat dit b.v. ook met proef- en saldibalansen kan geschieden, hetgeen weer bewijst dat ook hier waardequanta geen rol spelen. Wil men echter tot waardequanta komen, dan is de balansanalyse onvermijdelijk en dit geeft weer het bewijs van mijn stelling omtrent het betekenisloze van de balansstelling in quantitatief opzicht. Ik

⁶⁾ Als men onderscheidt de uitdrukking: de goederen zijn gewaardeerd volgens „kostenden prijs” of „voorzichtig” volgens een getaxeerde opbrengst, onderscheidt men in wezen guldens (eenheden) van verschillende markten dus ongelijksoortige eenheden.

concludeer dus: balansstellingen en saldi hebben als administratieve controle-technische gegevens een groote betekenis. Voor de bepaling van de winst behoeven zij aanvulling van kwalitatief-economische analyse. Quantitatief hebben zij geen betekenis. Om hun positieve betekenis tot haar recht te laten komen is het noodig om de quantitative betekenis die er ten onrechte aan wordt toegekend terug te wijzen.

Na het bovenstaande moet ik nog even terugkomen op de beschouwingen van den Heer Pinkhof gehouden t.a.p. pag. 11, 2e kolom, laatste alinea.

Mijn methode wordt hier zeer principieel een overmaat van abstractie verweten. Ik hoop, dat ik heb aangetoond, dat dit geheel ten onrechte is geschied. Wat kenmerkt deze methode dan wel? Een (naar ik hoop niet al te zeer mislukte) poging tot een scherp stellen van de praemissen, die de practijk ten allen tijde bewust en — vooral — onbewust toepast. Maar dit is geheel iets anders dan abstraheeren. In plaats van een zich verwijderen van de werkelijkheid kan deze methode, als zij slaagt, ons slechts tot een verdiept inzicht in deze werkelijkheid voeren.

Ten slotte nog een enkele opmerking. Ik geef van harte gaarne toe, dat in mijn repliek uiteenzettingen voorkomen, die in de openbare les niet te vinden zijn. Men bedenke, dat een openbare les slechts één les is en dat men hierin nooit meer kan doen dan het uitstippelen van grondgedachten. Voor het debat, waardoor de Heer Pinkhof mij de gelegenheid heeft gegeven deze grondgedachten iets nader uit te werken en toe te lichten, betuig ik hem gaarne mijn oprechten dank.

S. KLEEREKOPER.

Amsterdam, April 1940.

Onderschrift

De Redactie van het M.A.B. is zoo vriendelijk geweest, mij het Verweerschrift van dr. Kleerekoper n.a.v. mijn polemieek in het Januarinumnummer van dit Tijdschrift, met verzoek om een onderschrift, toe te zenden. Aan de daarbij geuite wensch der Redactie mij zooveel mogelijk beperking te willen opleggen, voldoe ik gaarne, ofschoon de lezer zich wel zal kunnen voorstellen, dat deze wensch geen gemakkelijke taak voor mij insluit, nu het Verweerschrift bijna de drievoudige lengte heeft van de polemieek.

Het is dan ook niet anders mogelijk, dan mij te bepalen tot enkele kantteekeningen. Een bestrijding van dr. K.'s betoog over de geheele linie is trouwens geenszins noodzakelijk. Immers ben ik het met bepaalde onderdeelen eens (dit bleek overigens reeds uit mijn artikel in het Jan.-nummer.) en wij mogen dr. K. dankbaar zijn, dat hij thans zijn standpunt opnieuw zoo duidelijk heeft toegelicht. Hiertegenover moge de lezer echter uit mijn zwijgen met betrekking tot bepaalde punten (met het oog op de beperking) niet concludeeren, dat al het onbestredene door mij wordt onderschreven!

Men zal zonder verdere toelichting begrepen hebben, dat ik niet heb gepolemiseerd tegen het gebruik van de wiskundige analyse op de economie in ruimeren omvang. Inderdaad: het gaat tegen de speciale methode van dr. K. in zijn Openbare Les.

En of deze methode een „kennistheoretische” of wel een „wiskundige” analyse te noemen is — in ieder geval heeft dr. Kleerekoper's methode een sterk wiskundige inslag! —, daarmede blijven mijn bezwaren dezelfde, want het gaat hier niet over de te kiezen termen. Trouwens, de term „wiskundige analyse”, waartegen thans door dr. K. bezwaar wordt gemaakt, heb ik van zijn eigen publicatie overgenomen. Zoo

bijv.: (pag. 19 der Openbare Les) „Tot zoover loopt de *wiskundige* (curs. van mij) analyse volkomen parallel met de economische van *Limperg*.”

Even verder in zijn Verweerschrift zegt dr. K. — voorwaar geen lichte beschuldiging! — dat ik voorstander zou zijn van de toepassing van een procédé (n.l. „meten”) zonder hierbij „het onderzoek naar de toelaatbaarheid en den zin daarvan” te willen toestaan. Helaas volgt hierop een betoog, dat het onjuiste van zulk een houding naar voren brengt. Dit betoog is n.l. overbodig, want *hiertegen* heb ik nooit geopponeerd. Waartegen ging het dan wel? Tegen het door mij in mijn artikel sub 2 genoemde punt, n.l. „na te gaan, in hoeverre de economische analyse van Prof. *Limperg* met betrekking tot het winstbegrip in zijn verhouding tot de balans ook uit wiskundig oogpunt juist is.” M.a.w. elke kwalitatieve wiskundige analyse — thans door dr. K. wellicht beter gedefinieerd als „kennistheoretische analyse van een wiskundig begrip” — juich ik toe, mits men aan de daarbij gevonden resultaten geen grotere draagwijdte toekent, dan aan een kennistheoretische analyse van een *wiskundig* begrip kan worden toegekend. Alles wat ik met betrekking tot deze vraag heb uiteengezet — hetgeen ik thans niet herhaal — is helaas door dr. K., althans in dit verband, onbesproken gebleven.

Wel citeert dr. K. Prof. *Tinbergen's* recensie, in de veronderstelling hiermede een tegenstelling te kunnen demonstreeren met mijn opmerkingen. „De moderne Physica” is toch niet uitsluitend de Relativiteitstheorie van *Einstein* (van welke theorie ik overigens geen verstand heb); doch de problemen, verbonden aan het wegen van den steen waren het, die ook mij door het hoofd hebben gespeeld, toen ik mijn artikel schreef. In de parallel, welke dr. K. thans doortrekt zit dan ook veel waars. En inderdaad: „men probeere in de eerste plaats den aard der moeilijkheden te doorgronden en vervolgens de bekend geworden onnauwkeurigheden zoo goed mogelijk te corrigeeren.” Maar de Openbare Les concludeert tot de onmeetbaarheid — tenzij aan bepaalde voorwaarden is voldaan, welke praktisch onbereikbaar zijn — van de balansposten t.o.v. elkaar en het waardeloos zijn van de balansstelling. Mij is niet bekend, dat bij de physica m.m. ooit een dergelijke stap is gedaan. Zeerzeker zijn in de economie de moeilijkheden veel groter. Het verschil in grootte dezer moeilijkheden wordt nu echter door dr. K. ineens verheven van het gradueele tot het principieele, alleen omdat het zoo groot is! Is dit werkelijk „de moeilijkheden doorgronden”? Hoe wil dr. K. langs dezen, door hem gekozen weg komen tot een „zoo goed mogelijk corrigeeren der bekend geworden onnauwkeurigheden”? Het geeft toch te denken als Prof. *Tinbergen* zijn recensie meent te moeten eindigen met de woorden:

„Ik laat gaarne aan de bedrijfseconomen over of zij „het met of zonder balansen willen doen, doch ik zou „mij verzetten tegen een niet-gebruiken van indexcijfers „in de statistische analyse in het algemeen. Doch waar- „schijnlijk zou dr. K. dat ook niet bepleiten.”

Ik geloof inderdaad, dat dr. K. dit niet zal bepleiten. Doch hier wringt hem de schoen Dr. K.'s „wiskundig (kennistheoretisch-analytisch) geweten” moet toch wel in opstand komen, bij de gedachte, dat hij in de praktijk wel anders moet doen dan zijn theorie aangeeft.

Mijn betoog in het Jan.-nummer van het M.A.B. nu, was onder meer bedoeld als een poging, aan te toonen, dat dit dualisme kunstmatig is en moet ontstaan door toepassing van een *qualitatief* wiskundige analyse op een bedrijfseconomisch probleem. In het antwoord van dr. K. mis ik feitelijk een principieele bestrijding van dit standpunt. Ook niet bij de behandeling der „meteorologische parabel”, want, blijkens zijn

interpretatie van de door hem uit mijn artikel geciteerde conclusie, is ook hier het door mij gestelde principe door dr. K. verkeerd begrepen. Voor het geval ik niet duidelijk genoeg mocht zijn geweest geef ik hier, zéér in 't kort, mijn bedoeling weer: Het door mij gebruikte begrip „meetbaarheid” heeft *niets* te maken met „de mate van nauwkeurigheid van het meten van waarden”. Het begrip was en is bedoeld als een principieele, *essentieele* eigenschap van een complex van grootheden, welke aan één eenheid moeten worden „gemeten”. Er bestaan grootheden, welke meetbaarheid 0 nadert — neem bijv. „toewijding”, „ondervinding” —, niettegenstaande ons aanvoelingsvermogen wel degelijk in staat is ook hierbij min of meer nauwkeurige onderscheidingen en „graadmetingen” vast te stellen. Hoe komt dit? Omdat „toewijding”, „ondervinding” e.d. gebonden zijn aan de individuen, speciaal wat betreft de uitingsvormen daarvan en de eene individu nu eenmaal *principieel* niet gelijk kan zijn aan de andere. — In ons geval kan de vergelijking der te meten grootheden al heel wat beter plaats vinden, doch in wiskundigen zin *blijven* de eenheden „ongelijksoortig”, hoofdzakelijk als gevolg van de moeilijkheden, welke ons in den weg gelegd worden door de ongelijkheid van tijd en plaats t.a.v. de meting. Toch bestaan er middelen, zooals indexcijfers, waarmee men deze *ongelijksoortigheid* (niet: onnauwkeurigheid!) „economisch” zoo goed mogelijk tracht te omzeilen. Interesseert het mij nu, of op deze wijze, volgens de strenge „wiskundig-kennistheoretische” maatstaf, deze eenheden ongelijksoortig gebleven zijn? Zeerzeker heeft dit onderzoek zijn waarde, *mits men de draagwijdte der gevonden resultaten niet te zeer „extrapoleert”!*

Dan volgt de critiek op mijn uitlating in paedagogische richting. Ik begrijp niet dat dr. K. hiertegen zoo ernstig moet polemiseren. Schr. zou gelijk hebben gehad, indien mijn betoog als paedagogisch geschrift zou zijn bedoeld en ik zou hebben geschreven: „Ons bezwaar is derhalve van paedagogischen aard en hiermede tevens methodologisch”. Doch ik schreef het tegenovergestelde, en ik heb er nimmer van gehoord, dat een *methodologisch* foutieve methode paedagogisch verdedigbaar zou zijn!

Gaarne neem ik ervan acte, dat dr. K.'s betoog *niet* bedoeld is als een wiskundige verificatie van de theorie van *Limperg*. Dat ik den indruk had gekregen, dat zulks — althans ten deele — wel het geval was, lag aan de belangrijke plaats, welke het gecritiseerde deel heeft ingenomen en het feit, dat telkens aan het einde van de bewijsvoering een parallel met prof. *Limperg's* theorie is getrokken. Hetgeen dr. K. thans, in dit verband uiteenzet, kan ik niet anders dan als een waardevolle verduidelijking zien van hetgeen door schr. wordt beoogd. Over het verschil tusschen „begrooten” en „meten” zou zich intusschen wederom een discussie kunnen ontspannen, welke ten deele op het voorafgaande is terug te voeren en welke een uiterst theoretisch karakter zou dragen.

Doch er zijn ook verschillen van practischen aard. Ik stip slechts aan:

„Het is bij het opmaken van een balans *nooit* (curs. „van mij) de vraag hoeveel de goederen waard zijn, „maar hoeveel winst rationeel verteerd kan worden.”

Even verder:

„..... en dit geeft weer het bewijs van mijn stelling „omtrent het beteekenislooze van de balansstelling in „quantitatief opzicht.”

De mij opgelegde beperkingen beletten mij hierop uitvoerig in te gaan. Slechts dit:

1. Zooveel doelstellingen als er zijn, zooveel „balansen” kunnen worden opgesteld. Dr. K. ziet blijkbaar uitsluitend één mogelijkheid. Dit standpunt lijkt mij werkelijk onhoudbaar.

2. De balanstelling — niettegenstaande de in theorie hier-
tegen aan te voeren bezwaren — heeft wel degelijk betee-
kenis, in bedrijfseconomischen zin. Hoe vaak let bijv. de
accountant niet — afgezien van en in combinatie met zijn
balansanalyse — op de tellingen van opeenvolgende ba-
lansen, teneinde de totale credietbehoefte in haar ontwik-
keling te volgen?

Tenslotte nog één opmerking.

Indien ik dr. K. een overmaat van abstractie mocht hebben
verweten, dan is dit zeker niet geschied uit angst voor de
abstractie als zoodanig, doch zuiver incidenteel, niet princi-
pieel. Gewezen heb ik op de gevaren, aan verder doorge-
voerde abstracties verbonden en heb gemeend i.c. een uiteen-
zetting voor mij te hebben gehad, waarbij het wel zeer moeilijk
werd „den brug naar de werkelijkheid te slaan”. Na lezing van
de tweede helft van dr. K.'s betoog ben ik nog geenszins over-
tuigd, dat, met alle praktische voorbeelden, welke schrijver
geeft, bedoelde gevaren zijn bezworen. Integendeel. Tegelijk
met het „scherp stellen van de praemissen, die de praktijk ten
alle tijde bewust en onbewust toepast” heeft n.m.m. dr. K.
weer nieuwe praemissen aan de bestaande toegevoegd, ten-
gevolge van de door schr. naar wiskundigen trant geredigeerde
definities omtrent het meten van waarden. Hetgeen het geheel
gecompliceerder maakt, dan m.i. noodig is.

J. PINKHOF.

BOEKBESPREKING

*Eenige opmerkingen omtrent het ontwerp van
wet tot heffing eener winstbelasting.* Openbare les
gehouden op Maandag 3 Juni 1940 bij de aanvaar-
ding van het ambt van privaat-docent in het Nota-
rieel en fiscale recht aan de Rijks Universiteit te
Utrecht door *Th. A. Versteeg*, candidaat notaris.
N.V. W. D. Meinema Delft.

De les begint met de mededeeling, dat de voorbereiding
plaats had onder zeer bijzondere omstandigheden en dat de
keuze van het onderwerp mede werd bepaald door het ont-
breken van tijd tot omvangrijke studie en rustige bezinning.
De spreker was in militairen dienst en het is te begrijpen, dat
hij geen gelegenheid had dieper op zijn onderwerp in te gaan,
dan het maken van „eenige opmerkingen”.

Die opmerkingen richten zich niet op een bepaald onderdeel
van het ontwerp, maar zijn over allerlei onderdeelen verspreid.

Zijn eerste opmerking betreft de bepaling, dat de winst-
belasting als directe belasting wordt beschouwd. In art. 43
wordt dan ook de wet op de richtige heffing van 1925 toe-
passelijk verklaard. Ook na de invoering der winstbelasting
is het denkbaar, dat de oprichting eener N.V. onder die wet
zal worden gebracht vanwege het verschillend tarief voor ink.
bel. en winstbelasting. Maar dat zal niet vaak voorkomen.
Belangrijker is de vraag, of de wet kan worden toegepast op
de ontbinding en liquidatie van een N.V., die alle winst pleegt
uit te delen, omdat dit wel moet, en die liquideert om de hef-
fing van ink. bel. en winstbel. te vermijden. Spr. hoopt dat
dit niet zal gebeuren, maar spreekt zich over de mogelijkheid
niet duidelijk uit. Uitgesloten lijkt mij de toepassing der wet
van 1925 niet.

Een korte opmerking over de historische ontwikkeling geeft
geen inzicht in de opvatting van den spreker omtrent den
rechtsgrond der winstbelasting.

Bij de bespreking van de lichamen die onder de belasting
vallen neemt hij als vanzelf sprekend aan, dat aan het voor
de vereenigingen geëischte begrip: *bedrijf*, winstdoel verbon-

den is, een betwistbare stelling! Met zijn conclusie dat de
maatschap (art. 1655 B.W.) niet onder de belasting valt ga
ik accoord, maar de argumentatie is m.i. niet geheel overtui-
gend.

Uit den aard der zaak wordt de meeste aandacht gewijd
aan de winstbepaling en aan de overgangsregeling. Wat dit
laatste betreft verzet spr. zich tegen de meening, dat men op
de overgangsbilans activa, die misschien reeds hun maximale
afschrijving hebben ondergaan, weer voor de volle waarde
zou mogen brengen om dan in de volgende jaren opnieuw te
gaan afschrijven. Hierbij moet men m.i. in aanmerking nemen,
dat tengevolge van de voor de D.T.B. gevolgde vaststelling
der „winst”, de N.V. geen fiscaal verleden heeft in dit op-
zicht, zoodat de N.V. tegenover het verleden vrij staat. Ik ben
het echter eens met spr.'s conclusie, dat de N.V. bij den over-
gang een zekere afschrijvingsmethode aanvaardende, deze van
het begin, dat het activum verkregen werd, moet toepassen,
zoodat inderdaad de volle waarde niet op de overgangsbilans
kan worden gebracht.

Bij de bespreking van de winstbepaling wordt de leer
van de vervangingswaarde ter sprake gebracht. Persoonlijk is
spr. nog niet geheel overtuigd van de juistheid van die leer.
Ik kan me dat voorstellen, want om die leer te kunnen begri-
pen is een grondiger studie noodig dan spr. daarvan blijkens
zijn opmerkingen heeft gemaakt. Ik laat zijn betoog daarom
rusten.

Verder worden eenige beschouwingen gegeven over de ver-
mogensvergelijking aan de hand waarvan de winst wordt be-
paald, over verschillende soorten van reserves e.d. Daarbij
merkt hij op, dat het hem zeer verdedigbaar lijkt voor de
winstbel. met goodwill geen rekening te houden, omdat hij
geen zelfstandig activum is. Dat acht ik niet juist, en het
komt me niet waarschijnlijk voor, dat de rechtspraak hier het
begrip „vermogen” zóó beperkt zal opvatten. Daarmede komt
men echter in een algemeen vraagstuk, dat in „eenige opmer-
kingen” zelfs niet aangeraakt kan worden!

Dat is het waardoor deze openbare les, die eindigt met
opmerkingen over de verliescompensatie, niet geheel kan be-
vredigen: er wordt te veel in aangeroerd en er wordt te weinig
diep op de vraagstukken ingegaan, wat overigens — zie de
de aanhef — te begrijpen is. Wat wel treft, dat is de gemak-
kelijkheid en helderheid van betoogtrant, waarvan Spr.'s stu-
denten zonder twijfel zullen profiteren.

P. J. A. ADRIANI.

EXAMEN-VRAAGSTUKKEN

Red.: M. G. MEY-KONING en P. W. TH. GERBERS
(Bijdragen en mededeelingen zende men aan den Secretaris
der Redactie)

Administratieve organisatie van een kapokkaarderij

Ter uitwerking heb ik gekozen het vraagstuk IV van het
examen accountancy B-1939 van het Nederlandsch Instituut
van Accountants, als opgenomen in het Decemnummer
1939 van dit blad. Met deze uitwerking beoog ik in de eerste
plaats den studeerenden een studie-object te geven. Hierdoor
zijn er elementen in gebracht die bij praktische toepassing
waarschijnlijk bezwaren zullen blijken te ontmoeten, mede
gelet op den omvang hier te lande van dg onderhavige bedrij-
ven.

Gevraagd wordt een beschrijving van de administratieve
organisatie van

- het productieproces der kapokkaarderij,
- het productieproces der bedstellenmakerij,
- de voorraden,